

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การเรียนรู้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการปรับปรุงบำรุงดินและน้ำ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สนองพระราชดำริ

โดย

สำนักงานบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

รายงานผลการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ประจำปีงบประมาณ 2564

(พฤศจิกายน 2563 – กรกฎาคม 2564)

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

หญ้าแฝก เป็นหญ้าที่มีคุณสมบัติในการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพราะเป็นพืชที่มีระบบรากลึกและแผ่กระจายลงไปในดินตรงๆ เป็นพืชที่มีอายุได้หลายปี ขึ้นเป็นกอแน่น มีใบเป็นรูปขอบขนานแคบปลายขอบแหลม ยาว 35-80 เซนติเมตร สามารถขยายพันธุ์ที่ได้ผลรวดเร็ว โดยการแตกหน่อจากลำต้นใต้ดิน และมีสายพันธุ์ที่หลากหลาย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้นำหญ้าแฝกมาแก้ปัญหาดิน และน้ำ ดังมีพระราชดำรัส ณ ศาลาเริง วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546 ความตอนหนึ่งว่า “ให้ใช้หญ้าแฝกในการพัฒนาปรับปรุงบำรุงดิน ฟื้นฟูดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ และแก้ปัญหาดินเสื่อมโทรมดำเนินการขยายพันธุ์ ทำให้มีกล้าหญ้าแฝกเพียงพอด้วย ที่สำคัญต้องไม่ลืมหน้าที่ของหญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำและเพื่อการรักษาดินให้ทุกหน่วยงานและหน่วยงานราชการที่มีศักยภาพในการขยายพันธุ์ให้ความร่วมมือกับกรมพัฒนาที่ดินในการผลิตกล้าหญ้าแฝกและแจกจ่ายกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เพียงพอ” และได้เกิดเป็นโครงการตามพระราชดำริที่มีหน่วยงานต่างๆ ได้นำไปขยายผลเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติมาอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์มีนโยบายการดำเนินงานตามพระราชดำริ และได้กำหนดยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกในการขยายผลสู่หน่วยงานและประชาชนในการใช้ประโยชน์จากแฝกแก้ปัญหาดินและน้ำให้เกษตรกร และการจัดการพื้นที่ของมหาวิทยาลัยให้มีศูนย์เรียนรู้ด้านหญ้าแฝกไว้ในให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ให้ต่อเนื่องจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนาหญ้าแฝกให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ตั้งแต่การใช้แฝกปรับปรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์ การแปรรูป เป็นต้น ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากแฝกได้ทุกส่วนของหญ้าแฝก ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของหญ้าแฝกและเป็นการสืบสานองค์ความรู้ของหญ้าแฝกที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงศึกษาและถ่ายทอดไว้ ขยายผลในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ) และเกษตรกรที่สนใจต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1 เพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.)
- 2 เพื่อสำรวจหญ้าแฝกในท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำมาปลูกและศึกษา
- 3.3 เพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ด้วยกระบวนการบูรณาการ

เรียนการสอน

วิธีดำเนินการ

2.1 พื้นที่ดำเนินการ

การดำเนินโครงการครั้งนี้ใช้ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ที่ตั้งอยู่ที่ตำบลหูทำนบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ห่างจากเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 90 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้ประโยชน์จากที่ราชพัสดุ ซึ่งมหาวิทยาลัยกำลังพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนใกล้เคียงให้ดีขึ้น

ภาพที่ 1 แผนที่ของศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ตั้งอยู่ที่ ตำบลหูทำนบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ 1,834 ไร่ 1 งาน 43 ตารางวา

กิจกรรมในพื้นที่ของศูนย์อุดมศึกษาปะคำ ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นโซนในกิจกรรม การจัดสรรให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร จำนวนประมาณ 1100 ไร่ แปลงวิจัยสายพันธุ์ยางพารา รับผิดชอบโดยสถาบันวิจัยยางพาราบุรีรัมย์ จำนวนประมาณ 60 ไร่ สระน้ำขนาดใหญ่ จำนวน 120 ไร่ พื้นที่บริเวณอาคารและ

ห้องประชุมสัมมนา ประมาณ 50 ไร่ และพื้นที่สำหรับปฏิบัติการเพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย ประมาณ 450 ไร่ และปัจจุบันมีการจัดทำแปลงสาธิตเกษตรผสมผสานบนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ และพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ท้องถิ่นที่มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของกระบวนการกลุ่ม คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรไทบ้านเครือข่ามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) สะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนพัฒนาพื้นที่ไปด้วยกัน และฐานเรียนรู้ด้านผักเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสนใจนำมาถ่ายทอดผ่านกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ให้เห็นเป็นรูปธรรม มีการนำผักปลุกล้อมไม้ผลเพื่อเป็นการคลุมดินให้ชุ่มชื้นโดยเฉพาะในฤดูแล้งแต่ต้องมีระยะห่างที่เหมาะสมกับขนาดต้นไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 การปลูกผักล้อมต้นไม้ผลบูรณาการเรียนการสอนกับการกิจกรรม

2.2 กลุ่มเป้าหมาย

1. สมาชิกกลุ่มเกษตรไทบ้านเครือข่ามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์ปะคำ) และชาวชุมชนบ้านสุขสำราญ ตำบลหูก่านบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
2. กลุ่มผู้ปลูกผักในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเครือข่ายของสถานีพัฒนาที่ดินบุรีรัมย์

2.3 วิธีดำเนินการ

- 2.3.1 การประชุมหารือคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อวางแผนการดำเนินงาน มีการประชุม
- 2.3.2 การรวบรวมข้อมูลผัก ซึ่งในระยะแรกปีงบประมาณ 2564 เก็บรวบรวมข้อมูลผู้ปลูกผักในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีการปลูกผักอย่างเป็นระบบ ปลูกเพื่อนผลิตจำหน่าย และสร้างเครือข่ายการปลูกผัก
- 2.3.3 การอบรมให้ความรู้ด้านหญ้าแฝกให้กับกลุ่มเป้าหมาย
- 2.3.4 การจัดทำศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ) ซึ่งได้ใช้พื้นที่ว่างและเป็นพื้นที่ถมดินจากการขุดสระน้ำเมื่อปี 2561

2.3.5 การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการ

2.4 กระบวนการดำเนินงาน

2.1 การประชุมหารือเพื่อกับคณะทำงานและผู้รู้ด้านแฝกในพื้นที่เพื่อวางแผนการทำงานในพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยทีมอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ คนรักแฝก และหมอดินอาสาในพื้นที่อำเภอปะคำที่อยู่ใกล้เคียงกับศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

2.2 การประสานพูดคุยกับประธานเครือข่ายคนรักแฝกภาคอีสาน ปริกษาหารือกับผู้อำนวยการสถานีพัฒนาที่ดินบุรีรัมย์ เพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินโครงการร่วมกัน และเกี่ยวข้องกับเส้นทางของแฝก โดยเฉพาะสถานีพัฒนาที่ดินนับว่าเป็นหน่วยงานในการใช้ประโยชน์แฝกรับซื้อแฝกจากกลุ่มผู้ปลูกหรือกระจายแฝกสู่เกษตรกรที่สนใจต่อไป

2.2 กำหนดพื้นที่ของศูนย์อุดมศึกษาปะคำ เพื่อจัดทำเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านหญ้าแฝกของมหาวิทยาลัยพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ โดยใช้พื้นที่ที่ถมด้วยดินกันบ่อ ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆ เพื่อสื่อให้เห็นผลหลังการปลูกแฝกจะทำให้ดินดีขึ้นอย่างไร และทำการออกแบบพื้นที่แปลง

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในปีนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มคนผู้ปลูกแฝกในจังหวัดหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่จะสร้างเครือข่ายคนปลูกแฝกในจังหวัดบุรีรัมย์ และรวบรวมหญ้าแฝกทั้ง 28 สายพันธุ์ ที่ได้จากความร่วมมือของประธานเครือข่ายคนรักแฝกภาคอีสาน และสถานีพัฒนาที่ดินบุรีรัมย์ ได้ให้ความอนุเคราะห์แฝกจากศูนย์วิจัยแฝกที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำมาปลูกจัดแสดงไว้ที่ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

2.4 การอบรมให้ความรู้การปลูกหญ้าแฝก ได้ให้ความรู้นักศึกษาในกิจกรรมจิตอาสาให้กับนักศึกษาสาขาวิชาบัญชีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยให้ผู้รู้ด้านหญ้าแฝกและมีประสบการณ์การปลูกแฝกให้ความรู้หมอดินอาสาปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้สะสมประสบการณ์เป็นผู้ให้ความรู้ก่อนการปลูกหญ้าแฝกเพื่อกันดินพังทลายขอบสระน้ำขนาด 120 ไร่ และได้บูรณาการร่วมกับโครงการยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มผู้เข้ารับการอบรมคือเกษตรกร ให้ความรู้ด้านประโยชน์จากการปลูกแฝก รูปแบบการปลูกแฝก ความสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากหญ้าแฝก การแปรรูปและรายได้จากหญ้าแฝก เป็นต้น โดยมีศูนย์เรียนรู้ของผู้ที่รักการปลูกแฝกและมีปณิธานสืบสานองค์ความรู้ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้รูปแบบและประโยชน์ในเชิงประจักษ์ เช่น ศูนย์เรียนรู้เกษตรธรรมชาติบ้านกองพระทราย ศูนย์โฮมฮักคนรักแฝกเกษตรสร้างภาพ ศูนย์เรียนรู้หน่วยพัฒนาที่ดินเขต 3 เป็นต้น

2.5 จัดทำศูนย์เรียนรู้ด้านหญ้าแฝกในพื้นที่ของศูนย์อุดมศึกษาปะคำ ที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 2.2 รอบแรกปฏิบัติการขุดคลองไส้ไก่ ปรับพื้นที่ ปลูกไม้ผล และแฝกริมคลองไส้ไก่ และทำการปลูกหญ้าแฝก 28 สาย

พันธุ์ แต่เนื่องจากการจัดทำศูนย์เรียนรู้ให้น่าสนใจใช้เวลาและมีการปลูกพืชอื่นๆ ประกอบ เช่น ไม้ผล ไม้ดอก พืชผัก สมุนไพร ในพื้นที่ขนาด 4 ไร่ เพื่อภูมิทัศน์ที่สวยงามโดยใช้แฝกในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้ในระยะต่อไป

ผลการดำเนินงาน

โครงการการเรียนรู้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นโครงการเพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.) ด้านหญ้าแฝก โดยการใช้พื้นที่ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ ผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกษตรกรผู้รักในการปลูกแฝกในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งพบว่า มีเกษตรกรซึ่งหลายท่านนับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการปลูกแฝกมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ที่กระจายอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ใน 10 อำเภอ ได้แก่ ได้แก่ อำเภอกุเมือง แคนดง บ้านด่าน บ้านใหม่ไชยพจน์ พุทไธสง นาโพธิ์ ประโคนชัย ปะคำ ละหานทราย และโนนดินแดง มีเครือข่ายที่ปลูกแฝก 12 เครือข่าย แต่ละเครือข่ายมีสมาชิกอยู่ระหว่าง 5-10 คน ปลูกแฝกใช้ประโยชน์ และแหล่งผลิตกล้าแฝกขยายเครือข่าย และจำหน่ายให้กับผู้ที่ต้องการหญ้าแฝกปลูกแฝกเพื่อบำรุงดิน และป้องกันการพังทลายของดิน โดยเฉพาะของสระน้ำ คันนา เป็นต้น และมีตลาดกล้าแฝกที่สำคัญ คือ สถานีพัฒนาที่ดินบุรีรัมย์ รับซื้อต้นกล้าแฝกเพื่อแจกจ่ายให้เกษตรกรที่สนใจในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์เพื่อนำไปปลูก ซึ่งปี 2564 มีความต้องการซื้อต้นกล้าแฝก ประมาณ 2,000,000 ต้น นอกจากนี้ผู้ที่ปลูกแฝกยังสามารถจำหน่ายกล้าแฝกให้กับผู้ที่สนใจอื่นๆ เป็นอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี มีรายได้ที่เกิดจากการขายหญ้าแฝก ปีละ 20,000-30,000 บาท ในปีที่หญ้าแฝกไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากมีนโยบายโครงการโคกหนองนาโมเดล ทำให้เกษตรกรที่ทำโครงการโคกหนองนาโมเดลมีความต้องการหญ้าแฝกเพื่อปลูกป้องกันดินพังทลาย การปลูกเพื่อจัดภูมิทัศน์ เป็นต้น

ภาพที่ 3.1 นางจันทน์ เดชกุลรัมย์ อำเภอกุเมือง เกษตรกรผู้ผลิตหญ้าแฝก

ภาพที่ 3.2 ลุงพร บ้านหนองตัว อำเภอกุเมือง กับแปลงผัก

ตารางที่ 1 รายชื่อผู้ปลูกผักหรือผลิตผักในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

อำเภอ	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่
คูเมือง	นางจันทน์ เดชกุลรัมย์	หมู่ 7 บ้านหนองตัว ตำบลคูเมือง
	นายสุมิตร คำสุวรรณ	หมู่ 19 ตำบลพรสำราญ
แคนดิง	นายเศรษฐพงษ์ โมนาติ	หมู่ 6 ต. ห้วยฝาย
บ้านด่าน	นายชัยชนะ สีละมูล	หมู่ 17 ตำบลปราสาท
พุทไธสง	นายสายยน ชุตไธสง	หมู่ 3 ตำบลหายโศก
บ้านใหม่ไชยพจน์	นายสุขุม เทียบแสน	หมู่ 10 ตำบลทองหลาง
นาโพธิ์	นายประทวน ศรีภา	หมู่ 5 ตำบลนาโพธิ์
ประโคนชัย	นายบุญจันทร์	บ้านจบกเกร็ง ตำบลห้วยจรเข้มาก
	นางรัญญา	หมู่ 12 ตำบลห้วยจรเข้มาก
ปะคำ	นายชิงชัย จงวงษ์	หมู่ 4 ต.ปะคำ
	นายพรหม จระณะ	บ้านหุ้ทำนบ ต.หุ้ทำนบ
	นายนแดนภา ลันทา	บ้านปลื้มพัฒนา ต.โคกมะม่วง
โนนดินแดง	นายสุพรรณ จันทรพายัพ	บ้านสหกรณ์ ต.โนนดินแดง
ละหานทราย	นายนวล อินทสุข	หมู่. 6 ตำบลหนองตะครอง
นางรอง	นางสามัญ โล่ห์ทอง	บ้านโคกพลวง ต.หนองโบสถ์

นอกจากนี้มีปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ผลิตผักบางคนจัดทำศูนย์เรียนรู้เพื่อนำเสนอประโยชน์ของหญ้าผัก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจในลักษณะของเกษตรผสมผสาน เพื่อให้เห็นประโยชน์ของผักในการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น ศูนย์เรียนรู้โฮมฮักคนรักผักเกษตรสร้างภาพ ของนายแดนภา ลันทา มีการนำรูปแบบการปลูกหญ้าผักที่สวยงาม

ภาพที่ 3.3 รูปแบบการปลูกหญ้าแฝกในศูนย์เรียนรู้ของนายแดนภา ลันทา
“ศูนย์เรียนรู้โฮมอีกรักแฝกเกษตรสร้างภาพ”

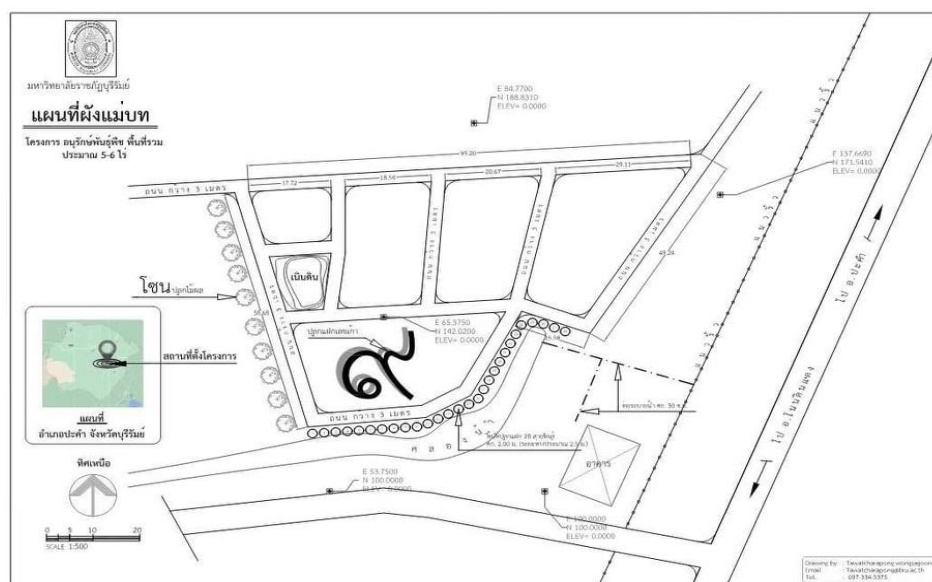

ภาพที่ 3.4 รูปแบบการปลูกหญ้าแฝกอ้อมต้นไม้ผล และใช้แฝกจัดภูมิทัศน์
ของศูนย์เรียนรู้ทำให้น่าสนใจและอธิบายแฝกในการบำรุงดินรักษาน้ำได้

ภาพที่ 3.5 ศูนย์เรียนรู้บ้านหนองกราด ของนายนวล อินทสุข อำเภอละหานทราย
ปราชญ์ชุมชนที่ผลิตแฝกของจังหวัดบุรีรัมย์

2. การสร้างศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ด้วยกระบวนการบูรณาการเรียนการสอน ด้วยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสืบสานโครงการพระราชดำริ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์มีพื้นที่ว่างเปล่าซึ่งเป็นที่ทิ้งดินจากการขุดสระขนาด 120 ไร่ จึงได้ใช้พื้นที่ ขนาดประมาณ 4 ไร่ ออกแบบแปลงในการปลูกพืช และแฝกในรูปแบบต่างๆ มีชุดคลองไส้ไก่ และนำแฝก 28 สายพันธุ์ซึ่งได้ประสานขอความอนุเคราะห์สายพันธุ์จากศูนย์วิจัยแฝก นครราชสีมา นำมาปลูกไว้เพื่อเป็นการเรียนรู้สายพันธุ์แฝก บูรณาการร่วมกับกลุ่มคนรักแฝกอีสานพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประโยชน์ทางการศึกษาด้านหญ้าแฝกในพื้นที่ต่อไป

ภาพ 3.5 แผนผังศูนย์เรียนรู้แม่บทในพื้นที่ขนาดประมาณ 5 ไร่

ภาพที่ 3.6 พื้นที่ก่อนทำศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกเป็นที่ว่างและเป็นที่ยังดินจากดินที่ซุดสะพานขนาด 120 ไร่
เมื่อปี 2561 สภาพดินยังขาดสารอินทรีย์

ภาพที่ 3.7 ศูนย์เรียนรู้แฝกในพื้นที่ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
หลังจากมีการปรับพื้นที่และปลูกแฝก

2. การบอรรความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก ได้ให้ปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่นให้ความรู้ให้กับกลุ่มนักศึกษา เป็นการบูรณาการร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกหญ้าแฝกของนักศึกษาสาขาการบัญชี เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2564 ณ ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ ตำบลหูทำนบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ วิทยากร คือ พ่อสุพรรณ จันทร์ พายัพหมอดินอาสา ปราชญ์ชาวบ้านที่เผยแพร่ความรู้มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี และนายแดนนภา ถันทา เครือข่ายคนรักแฝก ถ่ายทอดความรู้ปฏิบัติการสาธิตการปลูกแฝก

ภาพที่ 3.8 พ่อสุพรรณ จันทร์พายัพ ให้ความรู้กับนักศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติปลูกแฝก

การอบรมให้ความรู้หญ้าแฝกกับเกษตรกรตำบลหูทำนบ บูรณาการร่วมกับโครงการยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ในวันที่ 23 มีนาคม 2564 ได้ให้ความรู้ด้านประโยชน์จากการปลูกแฝก รูปแบบการปลูกแฝก ความสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากหญ้าแฝก การแปรรูปและรายได้จากหญ้าแฝก เป็นต้น โดยมีศูนย์เรียนรู้ของผู้ที่รักการปลูกแฝกและมีนิทรรศการสืบสานองค์ความรู้ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้รูปแบบและประโยชน์ในเชิงประจักษ์ เช่น ศูนย์เรียนรู้เกษตรธรรมชาติบ้านกองพระทราย (นายชิงชัย จง

วงศ์) ศูนย์โฮมฮักคนรักแฝกเกษตรสร้างภาพ (นายแดนภา ลันทา) ศูนย์เรียนรู้หน่วยพัฒนาที่ดินเขต 3 (หมอดินอาสา พ่อสุพรรณ จันทร์พ่าย) เป็นผู้ให้ความรู้และมีรูปแบบการปลูกแฝกในศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น

ภาพ 3.9 นำเกษตรกรสมาชิกกลุ่มเกษตรกรไต้หวันเรียนรู้การใช้แฝกปรับปรุงดินและการขยายพันธุ์

สรุปผลโครงการ

การดำเนินโครงการการเรียนรู้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นงบประมาณประจำปี 2564 ได้รับงบประมาณ 80,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ผลิตหญ้าแฝก และการจัดทำศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกแบบมีส่วนร่วมบูรณาการเรียนการสอน ดังนี้

1. ข้อมูลผู้ผลิตหญ้าแฝกในจังหวัดบุรีรัมย์ ในกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ผลิตหญ้าแฝกในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีผู้ผลิตหญ้าแฝกติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า 5 ปี อยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ 11 อำเภอที่มีการมีการผลิตหญ้าแฝก ได้แก่ อำเภอคูเมือง แคนดง บ้านด่าน บ้านใหม่ไชยพจน์ พุทไธสง นาโพธิ์ ประโคนชัย ปะคำ ละหานทราย โนนดินแดง และอำเภอนางรอง จำนวน 12 เครือข่าย ซึ่งแต่ละเครือข่ายมีสมาชิก ประมาณ 5-10 คน และมีตลาดรองรับหญ้าแฝก คือ สถานีพัฒนาที่ดินบุรีรัมย์ ซึ่งรับซื้อไว้เพื่อแจกจ่ายให้เกษตรกรนำไปปลูกและขยายผลต่อ และในปี 2564 นี้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดล ทำให้หญ้าแฝกเป็นที่ต้องการของตลาดเพิ่มขาย และเกษตรกรทั่วไปที่สนใจหญ้าแฝกมีรายได้สำหรับครอบครัวผลิตแฝกโดยเฉลี่ย 20,000-30,000 บาท ต่อปี ข้อมูลผู้ผลิตแฝกเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในการบำรุงดินและรักษาน้ำเพราะแฝกป้องกันการพังทลายดินและใบแฝกทำให้ดินมีความร่วน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ผลิตหญ้าแฝกบางคนเป็นหมอดินอาสาฯ มีศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกและที่มีรูปแบบอย่างเป็นรูปธรรมเป็นที่สนใจสำหรับผู้สนใจเรียนรู้ ผลของการเก็บรวบรวมความรู้ทำให้เกิดทำเนียบผู้ผลิตแฝก และเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมการนำหญ้าแฝกไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาดิน สิ่งสำคัญคือการมีแรงบันดาลใจของผู้ผลิตแฝกพูดตรงกันคือการสืบสานองค์ความรู้ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงถ่ายทอดไว้เป็นคุณค่าที่ทุกคนจะสืบสานปณิธานต่อไป

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น การจัดทำศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จึงมีความสำคัญเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้สนใจด้วยกระบวนการบูรณาการเรียนการสอน และการบริการทางวิชาการ ด้วยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสืบสานโครงการพระราชดำริ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีพื้นที่ว่างเปล่า ขนาดประมาณ 5 ไร่ ออกแบบแปลงในการปลูกพืช และแฝกในรูปแบบต่างๆ มีชุดคลองไส้ไก่ และ นำแฝก 28 สายพันธุ์มาปลูกเพื่อการเรียนรู้ และการทดลองการปลูกหญ้าแฝกจะทำให้ดินมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การจัดทำศูนย์เรียนรู้ได้รับการมีส่วนจากปราชญ์ชุมชน หมอดินอาสา กลุ่มคนรักแฝก สถานีพัฒนาที่ดิน และศูนย์วิจัยแฝก เป็นต้น และจะพัฒนาต่อเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อเทิดพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ในลำดับต่อไป

ผลผลิตของโครงการ (OUT-PUT)

1. ได้สนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. ได้ข้อมูลผู้ผลิตหญ้าแฝกในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอคูเมือง แคนดง บ้านด่าน บ้านใหม่ไชยพจน์ พุทไธสง นาโพธิ์ ประโคนชัย ปะคำ ละหานทราย โนนดินแดง และอำเภอนารอง มีเครือข่ายผู้ผลิตหญ้าแฝก จำนวน 12 เครือข่าย
2. มีกลุ่มที่รับการอบรมความรู้หญ้าแฝก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มเกษตรกร
3. มีศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝกมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 1 แห่ง ในพื้นที่ขนาดพื้นที่ 5 ไร่

ผลลัพธ์โครงการ (OUTCOME)

1. เกิดความร่วมมือและการตื่นตัวในการนำแฝกมาพัฒนาพื้นที่ทั้งในการจัดภูมิทัศน์ การป้องกันดินพังทลาย สามารถเป็นช่องทางในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับครอบครัวได้
2. ได้สร้างภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับหญ้าแฝกทั้งภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านหญ้าแฝกและสืบสานปณิธานในหลวงรัชกาลที่ 9
3. เกิดพลังความรักสามัคคีของกลุ่มเครือข่ายคนรักแฝก ปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกันพัฒนาต่อยอดศูนย์เรียนรู้เพื่อเทิดพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้านหญ้าแฝก ให้เป็นศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษา วิจัย ในทางวิชาการร่วมกันต่อไป

การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการการเรียนรู้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นงบประมาณประจำปี 2564 มีการติดตาม ดังนี้

1. การจัดทำรายงานความก้าวหน้าตามระบบของมหาวิทยาลัยที่มีผู้กำกับดูแล ซึ่งแยกเป็นรายงานระหว่างการดำเนินโครงการ และการรายงานปิดโครงการ
2. การประเมินผลตามกิจกรรมที่ในแผนงานโครงการ ซึ่งผลการดำเนินงานบรรลุในทุกกิจกรรมที่กำหนดไว้ตามแผน
3. การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อโครงการ

การดำเนินโครงการได้จัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรชุมชนสุขสำราญ ตำบลหูก้านบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ที่เข้าร่วมอบรมในกิจกรรมโครงการด้านความรู้แฝก ได้ผลดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน) (Frequency)	ร้อยละ (Percentage)
1.เพศ		
ชาย	5	18.52
หญิง	22	81.48
2.สถานภาพ		
โสด	6	22.22
สมรส	18	66.67
หม้าย/หย่าร้าง	3	11.11
3.อายุ		
30-40	3	11.11
50-60	12	44.44
70-80	4	14.81
รวม	28	100.0

ส่วนที่ 2 ระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมโครงการ

ตารางที่ 5.1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
ด้านความต้องการ			
กิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย	4.43	.513	มากที่สุด
มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน	4.46	.513	มากที่สุด
วิธีการหรือกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.48	.513	มากที่สุด
ด้านวิทยากร			
มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการ	4.57	.819	มากที่สุด
ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้มีความเหมาะสม	4.37	.813	มากที่สุด
การให้คำแนะนำอื่นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพ	4.62	.596	มากที่สุด
ด้านสถานที่/เวลา/อาหาร			
ระยะเวลาในการจัดโครงการมีความเหมาะสม	4.52	.707	มากที่สุด
สถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.60	.496	มากที่สุด
อาหารกลางวันมีความเหมาะสม	4.58	.605	มากที่สุด
ด้านเรียนรู้ร่วมกัน			
ได้แลกเปลี่ยนกับวิทยากรและผู้ร่วมอบรม	4.53	.686	มากที่สุด
ได้แนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้แฟก	4.49	.613	มากที่สุด
เกิดการตื่นตัวต่อเรียนรู้และการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก	4.52	.582	มากที่สุด
ด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์			
นำความรู้จากการร่วมกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต	4.51	.507	มากที่สุด
สามารถถ่ายทอดหรือให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้	4.55	.553	มากที่สุด
ความพึงพอใจโดยรวมที่มีต่อกิจกรรมในครั้งนี้	4.54	.778	มากที่สุด

จากตารางที่ 5.1 พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจโดยรวม อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.54)

ภาคผนวก

ภาพประกอบกิจกรรมในโครงการ

การอบรมให้ความรู้การปลูกหญ้าแฝก มีการอบรมให้ความรู้เชิงบูรณาการกับโครงการอื่น และมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มเกษตรกร ดังนี้

ภาพที่ 1 วันที่ 14 มีนาคม 2564 อบรมการให้ความรู้กับนักศึกษาสาขาบัญชีในการปลูกแฝกกัน พังทลายของดี เพื่อจิตอาสาปลูกแฝกริมสระน้ำของศูนย์อุดมศึกษาปะคำ วิทยากร วิทยากร : พ่อสุพรรณ จันท์ พายัพหมอดินอาสา ปราชญ์ชาวบ้านที่เผยแพร่ความรู้มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี และนายแดนนภา ลันทา เครือข่ายคนรักแฝก ถ่ายทอดความรู้ปฏิบัติการสาธิตการปลูกแฝก

ภาพที่ 1 เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่มีการปลูกแฝกร่วมปลูกสาธิตการปลูกแฝกให้กับนักศึกษา

ภาพที่ 4 การจัดอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรชุมชนในเขตอำเภอปะคำ วันที่ 23 มีนาคม 2564

2. การรวบรวมข้อมูลเครือข่ายผู้ปลูกแฝก ในจังหวัดบุรีรัมย์ ภาพประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 6 พ่อพรหม จະระณะ หมอดินอาสา บ้านหุทำนบ ตำบลหุทำนบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
ปราชญ์ชาวบ้านที่มีการปลูกแฝกและมีสมาชิกเครือข่ายในชุมชน

ภาพที่ 7 การลงพื้นที่ของอาจารย์สุภารัตน์ ปิ่นะภา ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล นายสุมิตร คำสุวรรณ
และสมาชิก ผู้ปลูกแฝกของตำบลพรสำราญ อำเภอคูเมือง

ภาพที่ 5 พ่อสุพรรณ จันทร์พ่าย ราษฎรชาวบ้านผู้สืบสานปณิธานในหลวงรัชกาลที่ 9 และส่งเสริมการปลูกแฝกมานานกว่า 20 ปี ด้วยบทบาทหมอดินอาสาของศูนย์พัฒนาที่ดินเขต 3 โนนดินแดง

ภาพที่ 9 ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล นายนวล อินทสุข ศูนย์เรียนรู้บ้านหนองกรด หมู่ 6 ตำบลตระครอง อำเภอละหารทราย จังหวัดบุรีรัมย์

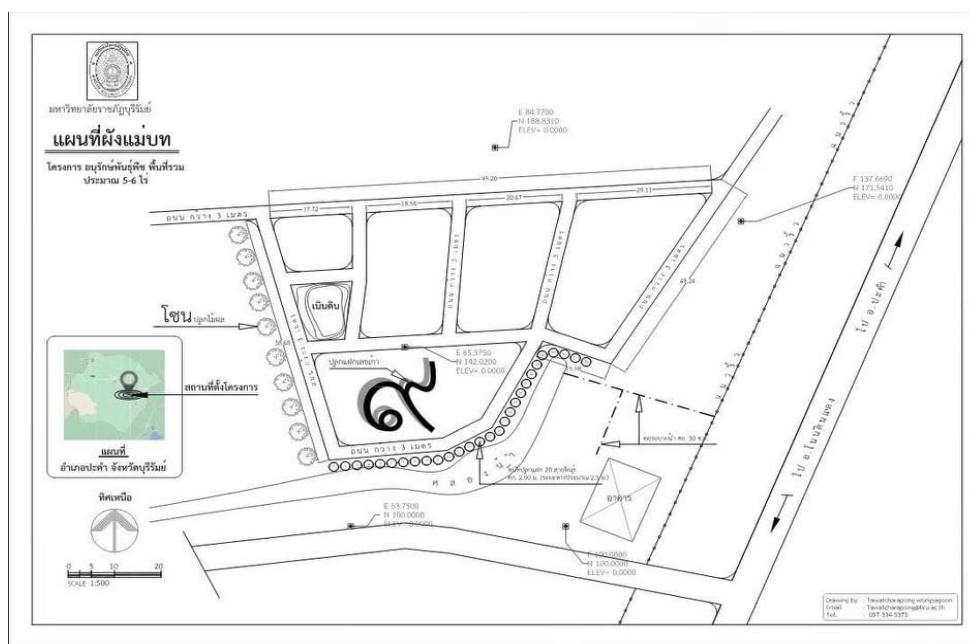
3 การจัดทำศูนย์เรียนรู้แฟกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ) มีภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 10 อาจารย์ ดร.คณางค์ ช่อชู กับอาจารย์สุตารัตน์ ปิ่นะภา ผู้รับผิดชอบโครงการ
ลงพื้นที่เพื่อกำหนดพื้นที่จัดทำศูนย์เรียนรู้แฟกของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 11 การประชุมหารือกันของเครือข่ายคนรักแฟก และปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านการปลูกแฟก
เพื่อร่วมกันสร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อให้เป็นศูนย์ความรู้เรื่องแฟกในพื้นที่

ภาพที่ 12 ออกแบบและปรับสภาพพื้นที่ ทำเนินดิน คลองไส้ไก่ การวางท่อน้ำ

ภาพที่ 13 ปลุกแฝกเป็นเลข ๙

ภาพที่ 14 การปลูกไม้ผลรอบที่ 1 โดยมีผู้บริหาร ดร.พิสมัย ประชานันท์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น และไพรัตน์ ชื่นศรี ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ร่วมปลูกต้นไม้ในแปลง

ภาพที่ 15 การช่วยกันปลูกแฝก 28 สายพันธุ์ในศูนย์เรียนรู้

ภาพที่ 16 พื้นที่ศูนย์เรียนรู้แฝกที่เริ่มเป็นรูปเป็นร่าง และจะดำเนินการปลูกไม้ดอก พืชผัก อื่นๆ เพื่อเพิ่มภูมิทัศน์ที่สวยงามต่อไป